NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 12821

FOLKSTIMLEKHE GESHIKHTN, D

Isaac Leib Peretz

The original of this title comes from the permanent collection of the YIVO Institute for Jewish Research, New York, NY

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

13/4745

דינײַ-שול-פֿאַרלאַג.

יוגנט ביבליאָטעק

...לע יידישע ביבליאטעק

אין פרעטס ארכיוו

י. ל. פרץ.

פאלקסטימליכע געשיכטן:

ד.

דריי מתנות.

ס'איז גוט.

ייִדישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט — ייִוואָ — YIDDISH SCIENTIFIC INSTITUTE — NEW YORK — ביבליאָטעק און אַרכיוו

ווארשע, תרפ"א.

אויסגעגעבן
[illegible] פֿון דינײַ-שול קאָמיטעט.

דיגעזאָן־שול־פאַרלאַג.

יוגנט = ביבליאָטעק.

י. ל. פּרץ.

פאָלקסטימליכע געשיכטן

ד.

דריי מתנות.

ס'איז גוט.

אַרויסגעגעבן
פון „צענטראַלן דיגעזאָן = שול = קאָמיטעט.

וואַרשע, תרפ"א.

באַארבעט פאַר יוגנט.

דרוק „פעניקס" ר. ווילענסקי
::: וואַרשע, גראַניטשנע 14. :::

דריי מתנות.

א) אויבען ביי דער וואג.

אַמאָל, מיט יאָרן און דורות צוריק, איז ערגעץ נפטר גע־וואָרן אַ ייד.

מילא, אַ ייד איז נפטר געוואָרן — ברענגט מען אים צו קבורת ישראל...

נאָך סתימת הגולל, דער יתום זאָגט קדיש — פליט די נשמה אַרויף, צום בית־דין של מעלה...

קומט זי אַרויף, הענגט שוין דאָרט פאַר׳ן בית־דין די וואָג, אויף וועלכער מען וועגט די עבירות און די מצוות...

קומט דער סניגור, דער געוועזענער יצר־טוב — און שטעלט זיך, מיט אַ קלאָר ווייס זעקל ווי שניי אין דער האַנט, ביי דער וואָגשאָל פון דער רעכטער זייט...

קומט דער קטיגור — דער געוועזענער יצר הרע, — און שטעלט זיך, מיט אַ קויטיג זעקל אין דער האַנט, ביי דער וואָג־שאָל אויף דער לינקער זייט...

אין ווייסן קלאָרן זעקל זענען מצוות, אין ברודיג שוואַרצן זעקל — עבירות. שיט דער סניגור פון שניי־ווייסן זעקל, אויף דער וואָגשאָל פון דער רעכטער זייט, מצוות — שמעקן זיי ווי פאַרפו־מעס און לויכטן ווי די שטערנדלך אין הימעל.

שיט דער קטיגור פון ברודיגן זעקל אַרויס, אויף דער וואָג־שאָל פון דער לינקער האַנט, עבירות — זענען זיי סאַמע־ראָדנע פעך און סמאָלע.

און די וואָגשאָלן הייבן זיך פּאַמעליך, אַרויף און אַראָפּ, אַמאָל די, אַמאָל יענע... און דאָס צינגל ביי דער וואָגשאָל אין דער הייך ציטערט, נעמט זיך אויף אַ האָר לינקס, אויף אַ האָר רעכטס...

נאָר אויף אַ האָר... און נישט מיט אַמאָל! אַ פּראָסטער ייִד געווען... אַזוי— קליינע מצווה'לעך, קליינע עבירה'לעך, שרעטעלעך, שטויבעלעך... טײַלמאָל — קוים מיט'ן אויג צו דערזען.

און די מלאכים שיטן פּאַמעליך אַ שרויט נאָך אַ שרויט, אַ שטויב נאָך אַ שטויב...

די זעקלעך ווערן ליידיק.

— שוין? — פרעגט דער בית־דין־שמש — אויך אַ מלאך צווישן אַלע מלאכים.

דער יצר טוב, ווי דער יצר הרע, דרייען אויס די זעקלעך קאַפּויר: נישטאָ מער! און דעמאָלט גייט דער שמש צו צום צינגל זען, ווי עס האָט זיך אָפּגעשטעלט: רעכטס צי לינקס,

קוקט ער און קוקט אַזוי און זעט אַזוינס, וואָס עס איז נאָך ניט געשען, זינט הימל און ערד זענען באַשאַפן געוואָרן...

— וואָס דויערט אַזוי לאַנג? פרעגט דער אב־בית־דין.

שטאַמלט דער שמש:

— גלייך! דאָס צינגל שטייט אין סאַמע־ראָדנע מיט!

די עבירות האָבן גלייך געוואויגן מיט די מצוות.

— אַקוראַט? פרעגט מען נאָך אַמאָל פון בית־דין של מעלה'ס טיש.

קוקט ער נאָך אַמאָל דער שמש און ענטפערט:

— אויף דער האָר!

האָט דאָס בית־דין של מעלה אַ ישוב און גיט אַרויס אַ פּסק:

„היות די חטאים וועגן נישט איבער די מעשים טובים — קומט דער נשמה קיין גיהנם נישט...

„ און פון צווייטן צד — וועגן די מצוות נישט מער פאַר די עבירות, — קען מען איר נישט עפענען די טויערן פון גן־עדן.

„על כן נע ונד זאָל זי זיין...

„זאָל זי אַרומפליען אין דער מיט, צווישן הימל און ערד — ביז גאָט וועט זיך אָן איר דערמאַנען און דערבאַרמען זיך און צורופן צו זיך מיט זיין גנאָד".

און דער שמש נעמט די נשמה און פירט זי אַרויס.

קלאָגט די נשמה אויף איר מזל.

— וואָס וויינסטו אַזוי? פרעגט ער זי.

— בעסער די גרעסטע יסורים, זאָגט זי, איידער גאָרנישט! גאָרנישט איז שרעקלעך!

קריגט ער אויף איר, דער בית־דין־שמש, רחמנות, גיט ער איר אַן עצה:

„פלי, זאָגט ער איר, נשמה'לע, אראָפּ און האַלט זיך נידעריק אַרום דער לעבעדיקער וועלט...

„אין הימל אַריין, זאָגט ער, קוק נישט... וואָרום וואָס וועסטו זען אין יענער זייט הימל? נייערט שטערנדלעך! און דאָס זענען ליכטיקע, נאָר קאַלטע ברואים, זיי וייסן פון קיין רחמנות נישט, זיי וועלן זיך נישט מיען פאַר דיר, זיי וועלן גאָט אָן דיר נישט דערמאַנען...

„מיען זיך פאַר אַן אָרימער פאַרוואָגעלטער נשמה קענען נאָר די צדיקים פון גן־עדן... און זיי, הער נשמה'לע, — זיי האָבן ליב מתנות... שיינע מתנות...

„פלי זשע, נשמה'לע — זאָגט ער ווייטער — נידעריק אַרום דער לעבעדיקער וועלט און קוק זיך צו ווי עס לעבט זיך, וואָס עס טוט זיך. און דערזעסט דו עפּעס אַזוינס, וואָס איז אויסטערליש שיין און גוט, כאַפּ עס און פלי ז'ערמיט אַרויף; עס וועט זיין

אַ מתּנה פאַר די צדיקים אין גן־עדן... און מיט דער מתּנה אין דער האַנט זאָלסטו אָנקלאַפּן און מעלדן זיך אין מיין נאָמען ביים מלאך פון דער פורטקע. זאָג: איך האָב געהייסן!...

„און אַז דו וועסט האָבן געבראַכט דריי מתּנות, זיי זיכער – וועלן זיך פאַר דיר עפענען די טויערן פון גן־עדן, זיי וועלן פועל'ן..."

און אַזוי ריידנדיק, שטופּט ער זי מיט רחמנות פון הימל אַרויס.

ב) די ערשטע מתּנה.

פליט עס אַזוי דאָס אָרימע נשמה'לע, נידעריק איבער דער לעבעדיקער וועלט, און זוכט מתּנות פאַר די צדיקים אין גן־עדן. און עס פליט אַרום און אַרום, איבער דערפער און שטעט, וואו נאָר אַ שטיקל ישוב, צווישן ברענענדיקע שטראַלן אין די גרעס־טע היצן; אין רעגן־צייט צווישן טראָפּן און וואַסער־באָדלען; סוף זומער צווישן זילבערנעם שפּינוועבס, וואָס הענגט אין דער לופט, ווינטער צווישן די שנייעלעך, וואָס פאַלן פון דער הייך... און קוקט און קוקט, און קוקט זיך די אויגן אויס...

וואו עס לייכט זיך ביינאַכט דורך אַ שפּאַלט פון אַ לאָדן, זי איז דאָ און קוקט אַריין, צי וואַקסן נישט אין דער שטילער שטוב גאָט'ס שמעקענדיקע בלימעלעך באַהאַלטענע מעשים טובים?

און אַז עס גייען פאַרביי זמנים און יאָרן, פאַלט זי כמעט אין אַ מרה־שחורה אַריין. פון שטעט זענען שוין בית־עלמינ'ס גע־וואָרן. בית־עלמינ'ס האָט מען שוין אויף פעלדער צעאַקערט; וועל־דער האָט מען אויסגעהאַקט, פון שטיינער ביי וואַסערן איז זאַמד געוואָרן, טייכען האָבן דאָס געלעגער געביטן; טויזענטער שטערן

זענען אַראָפּגעפאַלן, מיליאָנען נשמה'לעך זענען ארויפגעפלויגן, — און זיין ליבער נאָמען האָט זיך אָן איר נישט דערמאַנט, און קיין אויסטערלישע גוטס און שיינס האָט זי נישט געפונען...

טראַכט זי ביי זיך:

„די וועלט איז אַזוי אָרים, די מענטשן — אַזוי מיטעלמעסיק און די מעשים זייערע זענען אַזוי קליין... ווי קומט צו זיי „אויסטערליש"? אויף אייביק בין איך נע ונד און פאַרשטויסן!"...

נאָר ווי זי טראַכט אַזוי, שלאָגט איר אַ רויטע פלאַם אין די אויגן אַריין, אין מיטן דער פינסטערער, שווערער נאַכט אַ רויטע פלאַם.

זי קוקט זיך אום — פון אַ הויך פענסטער שלאָגט די פלאַם...

גזלנים זענען אַ גביר באַפאַלן, גזלנים מיט מאַסקעס אויף די פנימ'ער. איינער האַלט אַ ברענענדיקן שטורקאַץ אין דער האַנט און לייכט; אַ צווייטער שטייט ביים גביר'ס ברוסט מיט אַ מעסער און חזר'ט אים אַלץ איינאיינעם איבער: „ריו'סט דו דיך, איז דיין סוף!" און די רעשט עפענט קאַסטנס און שרענק און רויבט.

און דער ייד שטייט ביים מעסער און קוקט געלאַסן צו... קיין ברעם איבער זיינע קלאָרע אויגן, קיין האָר פון דער ווייסער באָרד ביז צו די לענדן רירט זיך נישט... נישט זיין זאַך... „גאָט האָט געגעבן, גאָט האָט גענומען, געלויבט איז זיין הייליקער נאָמען!" שעפטשען זיינע בלאַסע ליפּן.

און ער קוקט גאַנץ רוהיק צו, ווי מען עפענט די לעצטע שופלאָד פון דער לעצטער קאָמאָדע און ווי מען שלעפט אַרויס זעקלעך מיט גאָלד און זילבער, זעקלעך מיט צירונג און אַלערליי טייערע כלים, — און ער שווייגט...

נאָר פּלוצלינג, אַז די גזלנים טרעפן צום לעצטן באַהעלטעניש און ציהען אַרויס אַ קליין זעקעלע, דאָס באַהאַלטנסטע, — פערגעסט ער זיך, ציטערט ער אויף, צעפלאַמען זיך אים די אויגן, ציט ער אויס צום ווערן־זיך די רעכטע האנט, וויל ער אַ געשריי טאָן:

„רירט נישט!"

— דאָס מעסער האָט זיינס געטאָן... —

ער פאַלט און געשווינד רייסן די גזלנים אויף דאָס זעקל— דאָ וועט זיין דאָס בעסטע, דאָס טייערסטע!

זיי האָבן אָבער אַ ביטערן טעות געהאַט; אומזיסט בלוט פאַרגאָסן -- נישט קיין זילבער, נישט קיין גאָלד און נישט קיין צירונג איז אין זעקל געווען; גאָרנישט פון דעם וואָס איז טייער אנן האט אַ ווערט אויף דער דאָזיקער וועלט! עס איז געווען אַביסל ערד, ארץ-ישראל-ערד אין קבר אַריין, און דאָס האָט דער גביר געוואָלט ראַטעווען פאַר פרעמדע הענט און אויגן און מיט זיין בלוט באשפריצט...

כאַפט די נשמה אַ פאַרבלוטיגטן שטויב פון ארץ-ישראל-ערד און מעלדעט זיך דערמיט אין הימל...

די ערשטע מתנה איז אָנגענומען געוואָרן.

ג) די צווייטע מתנה.

— געדענק, האָט דער מלאך צוגערופן, פאַרמאַכנדיק הינטער איר די פורטקע פון הימל — נאָך צוויי מתנות!

— גאָט וועט העלפן! האָפט די נשמה און פליט פריילך צוריק אַראָפּ.

די פרייד האָט מיט דער צייט אָבער אויפגעהערט. עס גייען ווייטער אוועק יאָרן און יאָרן, און זי זעט נישט קיין אויסטערליש שיינס...

און עס באַפאַלן זי צוריק די טרויעריקע געדאַנקען...

פלוצלינג וועקן זיך קולות פון טראָמפּייטן און הערנער...

זי קוקט אַראָפּ — אַ שטאָט (פאַרשטייט זיך, אַ פאַרצייטישע), אַלערליי אויסגעבויגענע דעכער רינגלען אַרום דעם פלאַץ פאַר'ן

מאַגיסטראַט, און פול מיט פאַרשידענע פאַרביג־געקליידעטע מענטשן איז דער פלאַץ; פול קעפּ אין די פענסטער; מענטשן ליגן אויף די דעכער אַרום, טייל זיצן רייטענדיק אויף די באַלקן, וואָס שטאַרן אַרויס ביי די ווענט אונטער די דעכער, פול געפּראָפּט זענען די באַלקאָנען...

פאַר'ן מאַגיסטראַט שטייט אַ טיש, געדעקט מיט אַ גרין טוך מיט גאָלדענע פראַנזן און טראלבן. ביים טיש זיצן די הערן פון מאַגיסטראַט, אין סאַמעטענע קליידער אויף גאָלדענע האָקלען, אין סויבעלנע היטלען מיט ווייסע פעדערן אויף בריליאַנטענע קנעפּ. אויבן־אָן זיצט דער פּרעזידענט אַליין, אַ פרעסיגער אָדלער וועיעט אים איבער'ן קאָפּ...

אָן אַ זייט שטייט געבונדן אַ יִדיש מיידעל. נישט ווייט האַלטן־צען 'קנעכט אַ ווילד פערד. און דער פּרעזידענט הייבט זיך אויף און לייענט פאַר'ן יִדישן מיידל אַ פּסק פון אַ פּאַפּיר. און ער ווענדעט זיך מיט'ן פּנים צום מאַרק:

„אָט די יִדין דאָ, די יִדישע טאָכטער, איז אַ שווערע זינד באַגאַנגען; אַ שווערע זינד, וואָס גאָט אַליין, ווי גרויס זיין באַרמ־האַרציקייט זאָל נישט זיין, וואָלט איר נישט געקאָנט מוחל זיין...

„זי האָט זיך אַרויסגע'גנב'עט פון געטאָ(* און איז אַרומגע־גאַנגען, אין אונזער הייליקן לעצטן יום־טוב, אויף אונזערע ריינע גאסן...

„און זי האָט באַפלעקט מיט אירע אומפאַרשעמטע אויגן אונזער הייליקע פּראָצעסיע: אונזערע הייליקע בילדער, וואָס מיר האָבן מיט לויב־געזאַנג און קעסל־פויקן איבער די גאַסן געטראָגן...

„מיט אירע פאַרשאָלטענע אויערן האָט זי איינגעזאַפּט דאָס געזאַנג פון אונזערע ווייס געקליידעטע קינדער און דאָס קלאַפּן פון

(* געטאָ — אַ ראיאָן, אַ קוואַרטאַל, וואו די יידען פלעגן אָפּגעזונדערט וואוינען פאַרצייטנס.

די הייליקע פויקן... און ווער ווייסט, צי האָט דער טייוול אויף זיך נישט גענומען די געשטאַלט פון דער יידישער טאָכטער?

„וואָס האָט ער געוואָלט, דער טייוול אין דער שיינער גע-שטאַלט? ווארום לייקענען קאָן איך נישט — שיין איז זי — זעט די אויגן פון אונטער די אַראָפּגעלאָזטע זיידענע ברעמען... זעט דאָס אַלבאַסטער פּנים, וואָס איז אין דער לאַנגער תפיסה נאָר בלאַסער, אָבער נישט טונקעלער געוואָרן!... זעט אירע פינגער, אירע שמאָלע, לאַנגע פינגער ביי די הענט; די זון לויכט דורך זיי אַדורך!...

די האלעבארדניקעס האָבן זי אָבער באַמערקט און גע-כאַפּט...

„און דאָס איז דער פּסק פון דעם יידיש מיידל:

„צובינדן זאָל מען זי ביי די צעפּ צום ווילדן פון אַט דעם ווילדן פערד...

„זאָל עס לויפן און שלעפּן זי איבער די גאַסן, וואָס אירע פיס האָבן געטראָטן געגן אונזער הייליקן געזעץ"...

אַ ווילד פרייד-געשריי האָט זיך אויסגעריסן פון אַלע מיילער אַרום, און אַז די פּאַליע פון די ווילדע געשרייען איז אַריבער, פרעגט מען די פאַרמשפּט'ע צום טויט, אויב זי האָט זיך נישט עפּעס וואָס צום לעצטן ווינשן.

— איך האָב, ענטפערט זי געלאַסן: עטלעכע שפּילקעס בעט איך.

— זי איז דול פאַר שרעק! — מיינען די הערן פון מאַ-גיסטראַט.

— ניין! ענטפערט זי רוהיק און קאַלט: דאָס איז מיין לעצטער ווילן און פאַרלאַנג.

מען האָט עס איר צוליב געטאָן...

— און אַצינד, קאָמאַנדירט דער פּרעזידענט, בינדט צו! עס גייען צו האלעבארדניקעס און בינדן צו מיט ציטער-

דיקע הענט דעם רב'ס טאָכטערס שוואַרצע לאַנגע צעפּ צום ווילדן פון ווילדן פערד, וואָס מען קען שוין קוים דערהאַלטן...

— מאַכט אַ וואַרע! קאָמאַנדירט דער פּרעזידענט צום עולם אויפ'ן פּלאַץ, און עס ווערט אַ געדרודער. דער עולם שטעלט זיך און דרענגט זיך צו צו די ווענט פון די הייזער, און אַלע הויבן אויף די הענט, ווער מיט אַ בייטש, ווער מיט אַ שפּיץ־רוט, ווער מיט אַ טוך אין דער האַנט, און אַלע זענען גרייט צו יאָגן דאָס ווילדע פערד, יעדערענס אָטעם איז געשטיקט, אַלע פּנים'ער פּלאַ־מען, אַלע אויגן בליצן, און אין געדרודער באַמערקט נישט קיינער, ווי די פּאַר'משפּט'ע בייגט זיך שטיל אַראָפּ און שפּילעט זיך צו די זוים פונם קלייד צו די פיס און שטעקט טיף, טיף אַריין די שפּילקעס זיך אין לייב — עס זאָל איר לייב נישט אַנטפּלעקט ווערן, ווען דאָס פערד וועט זי שלעפּן אין די גאַסן...

באַמערקט האָט עס נאָר די נע ונד'ניצע — די נשמה...

און זי האָט שוין אַרויסגעצויגן אַ פאַרבלוטיקטע שפּילקע פון דער פּאַר'משפּט'ערס פוס און פליט שוין מיט איר צום הימל אַרויף!

— נאָך איין מתנה אינגאַנצן! טרייסט זי דער מלאך ביי דער פורטקע.

ד׳ די דריטע מתנה.

און צוריק פליט אַראָפּ די נשמה, אינגאַנצן נאָך איין מתנה דאַרף זי.

און עס גייען ווייטער אַוועק זמנים און יאָרן, און עס באַ־פאַלט זי ווייטער אַ מרה שחורה.

דער נשמה איז אָבער באַשערט געווען אויסגעלייזט צו ווערן. פון די שווערע מחשבות — וועקט זי אַ קויל פון פייקן...

וואו איז זי, ווען?

זי דערקענט נישט דאָס אָרט, נישט די צייט...

נאָר אַ פּלאַץ פּאַר אַ תּפיסה זעט זי... אָן די אייזערנע גראַטן אין די קליינע פענסטערלעך ציען זיך שפּילנדיק די שטראַלען פון דער זון... זיי גליטשן זיך אויך אָן די באַגנעטן פון צוזאַמענגע־שטעלטן געווער ביי דער וואַנט. די סאָלדאַטן האָבן אין האַנט אַריין ריטער באַקומען...

אין צוויי לאַנגע שורות, מיט אַ שמאָלן דורכגאַנג אין דער־מיט, האָט מען זיי אויסגעשטעלט: „דורך אַ סטראָי" וועט מען טרייבן...

וועמען?

עפּעס אַ יידעל מיט אַ צעריסן העמד אויפ׳ן מאָגערן לייב, מיט אַ יאַרמולקע אויפן האַלב־געגאָלטן קאָפּ. אָט פירט מען אים צו.

פאַר וואָס קומט עס אים? ווער ווייסט, אַ פאַרצייטישע זאַך! אפשר פאַר אַ גנבה, אפשר פאַר אַ גזלה צי אַ רציחה, און אפשר אַ בילבול... עס איז דאָך געווען פאַרצייטן.

און די זעלנער שמייכלען און טראַכטן: נאָך וואָס האָט מען אונז אַזוי פיל גענומען און אויסגעשטעלט? ער וועט נישט אויס־האַלטן די העלפט!

נאָר אָט שטופּט מען אים צווישן די שורות אַריין, אָט גייט ער... און ער גייט גלייך און שטרויכלט נישט, און פאַלט נישט... ער לייזט שמיץ און האַלט זיי אויס...

אַ גרים־צאָרן כאַפּט אָן דעמאָלט די סאָלדאַטן ער גייט נאָך, ער גייט!

און די ריטער פייפן אין דער לופט ווי זיי רוחות און כאַפּן אַרום דאָס לייב ווי די שלאַנגען.

אין מיטן טרעפט אַ סאָלדאַט צו הויך און וואַרפט דעם פאַר־משפט׳ען אַראָפּ די יאַרמולקע פון קאָפּ. נאָך עטלעכע טריט באַ־מערקט ער עס, דער פאַרמשפט׳ער... ער גיט זיך אַ ריר, גלייך ער

האָט אַ ישוב, און איז זיך מיישב, און דרייט זיך אום: ער וועט נישט גיין בגילוי הראש, און ער גייט צוריק ביז צום אָרט, וואו די יאַרמולקע ליגט, ער בייגט זיך איין און הייבט זי אויף, און דרייט זיך צוריק אויס און גייט ווייטער, רוהיק, רויט פארבלו־טיקט, נאָר מיט דער יאַרמולקע אויפ׳ן קאָפּ. אַזוי גייט ער, ביז ער פאַלט...

און אַז ער איז געפאַלן, איז צוגעפלויגן די נשמה און גע־כאַפּט די יאַרמולקע, וואָס האָט אַזוי פיל אומזיסטיקע שמיץ גע־קאָסט, און איז אַרויף מיט איר צו דער פּורטקע פון הימל.

און די דריטע מתנה איז אויך אָנגענומען געוואָרן!

די טויערן פון גן־עדן האָבן זיך איר נאָך די דר מתנות געעפנט.

פאַרטייטשונג פון די העברעאישע ווערטער.

נפטר געוואָרן—געשטאָרבן.

סתימת הגולל—פאַרשליסן דאָס קבר, פאַרשיטן דאָס גרוב.

בית דין של מעלה—העכסטער, הימלישער געריכט.

סניגור—פאַרטיידיגער.

קטיגור—באַשולדיגער.

נע ונד—אַרומוואָגלען.

על כן—דאַריבער.

מרה שחורה—טרויער.

מחשבות—געדאַנקען.

בגילוי הראש—אין בלויזן קאָפּ.

ס'איז גוט.

ס'איז גוט.

איר פרעגט, אין וואָס פאַר אַ זכות איך בין אַ ייִד געבליבן?

נאָר אין מיין זכות, נישט אין זכות פון מיינע אבות. איך בין אַ זעקס־יעריג לערן־ייִנגל געווען; מיין טאַטע — אַ ישוב'ניק אונטער ווילנא. אַזוי אַ בעל־הבתי'שער מענטש.

אַז איך בין אַ ייִד געבליבן האָב איך עס דעם שפּאָלער זיידן צו פאַרדאַנקען.

ווי איך קום צום שפּאָלער זיידן? פרעגט איר.

דער שפּאָלער זיידע איז נאָך דעמאָלט קיין שפּאָלער זיידע נישט געווען. אַ יונגערמאַן איז ער געווען, געליטן האָט ער דעמאָלט גלות. אַרומגעגאַנגען איז ער אַ צייט מיט די קבצנים פון קהילה צו קהילה, פון אורחים־הויז צו אורחים־הויז — אַ קבצן ווי אַלע קבצנים. קרוע־בלוא ווי אַלע. וואָס אינעווייניג, אין האַרץ, האָט געשטעקט — גיי ווייס!

און נאָכן אָפּליידן גלות, שטעלט ער זיך פאַר'ן בית־דין־צדק אין ווילנא, נעמט אַרויס אַ היתר־שחיטה און ווערט שוחט אויפ'ן דאָרף. ער גייט שוין נישט אַרום אויף דער וועלט, און האַלט זיך אין דער ווילנער סביבה. מתנגדים האָבן אָבער אַ חוש־הריח, האָבן זיי עפּעס דערפילט. הייבן זיי אים אָן צו רודפ'ן, בילבולים צו מאַכן.

ווי געזאָגט, בין איך דעמאָלט אַלט געווען אַ יאָר זעקס. ער פלעגט צו אונז אַריינקומען שעכטן אַ דקה, אָדער אַזוי איבער־נעכטיגן. און איך האָב אים זייער ליב געהאַט. ווען דען האָב איך געזאָלט, אַ חוץ טאַטע־מאַמע, ליב האָבן? אַ מלמד האָב איך געהאַט אַ קפדן, ממש אַ הורג־נפשות; און דאָס אָבער איז געווען אַ גוטע, האַרציגע נשמה, מיטן קוק האָט ער מחיה נפשות געווען! די בילבולים האָבן זייערס געטאָן — מען האָט אים מעביר געווען פון שחיטה. האָב איך זיך אַרויסגעכאַפּט פון שטוב און אָנגעהויבן נאָכלויפן דעם שוחט איבערן טראַקט, וואָס האָט זיך גישט ווייט פון שטוב אַריינגעלאָזט אין אַ וואַלד, וואָס האָט זיך שוין געצויגן ביז ווילנא.

אָבער איך לויף און לויף, און האַק מיר אָפּ די פיס אָן די שטיינער פון וועג, און זע קיינעם נישט פאַר די אויגן. נעם איך מיך רעכטס, אַראָפּ אין וואַלד אַריין, און קלער, מיך אַביסל אָפּ־צורוען אויף דער ווייכער וואַלד־ערד. איך וויל מיך שוין זעצן, הער איך אַ קול, דאַכט זיך, זיין קול, פון מיטן וואַלד אַרויס, — אַ האַלב זינגענדיק קול. גיי איך שטילערהייד נאָך דעם קול. דער־זע איך אים פון ווייטן, ווי ער שטייט און שאָקלט זיך אונטער אַ בוים. איך הער מיך צו — ער זאָגט שיר־השירים! איך קוק מיך בעסער צו, זע איך, אַז דער בוים, אונטער וועלכען ער זאָגט שיר־השירים, איז אַנדערש ווי אַלע ביימער. אַלע ביימער שטייען נאָך נאַקעט און בלויז, און דער גרינט זיך, און בליט, און שיינט ווי די זון, און שטעקט אויס די בליענדע צווייגן איבערן שוחט'ס קאָפּ, ווי אַ סכך. און מחנות פייגל טאַנצן אַרום צווישן די צווייגן, און זינגען־מיט „שיר־השירים"! איך ווער נבהל ונשתומם, און שטיי מיט אויפגעריסענע מויל און אויגן, און שטיי!

ענדיקט ער זיין שיר־השירים, ווערט אויסגעלאָשן דער בוים, ווערן נעלם די פייגעלעך, און ער דרייט זיך אויס צו מיר און זאָגט מיר מיט ליבשאַפט:

— הער יידעלע („יידעל" הייס איך), איך האָב צו דיר אַ בקשה.

— אַדרבה, — ענטפער איך מיט פרייד, און טראַכט מיר, ער וועט אַוודאי וועלן, איך זאָל אים אַרויסברענגען עסן, און בין שוין בדעה צו לויפן און בדיל־הדל שטעלן דער מאַמעס שבת. ער זאָגט אָבער:

— הער, וואָס דו האָסט געזען, זאָל בלייבן ביי דיר!

די שמחה ווערט ביי מיר אויסגעלאָשן, און איך זאָג־צו ערנסט און געטריי, אַז איך וועל שווייגן.

— הער נאָך עפּעס, יידעלע. דו וועסט גיין — זאָגט ער — אין אַ ווייטן, זייער אַ ווייטן וועג און אַ לאַנגען וועג.

וואונדער איך מיך: ווי קום איך צו אַ ווייטן, לאַנגען וועג? און ער זאָגט ווייטער:

— דיין רבי'נס תורה וועט מען דיר אַרויסשלאָגן פון קאָפּ, וועסט דיין טאַטע־מאַמע פאַרגעסן, — זע אָבער, בלייב ביי דיין נאָמען! דו הייסט „יידעלע", בלייב אַ ייד!

דערשרעק איך מיך, נאָר פון האַרץ שרייט פון מיר אַרויס:

— זיכער! כ'זאָל אַזוי לעבן!

און מיר ליגט נאָך מיינס אין זינען:

— אָבער, זאָג איך, — עסן ווילט איר?

נאָר איידער איך האָב עס אַרויסגעזאָגט, איז ער מיר נעלם געוואָרן...

און אויף דער צווייטער וואָך איז מען אונז באַפאַלן, און מען האָט מיך איועקגעפירט אַלס קאַנטאָניסט... *)

---

*) אין XIX. יאָר הונדערט פלעגט מען אין רוסלאַנד כאַפּן קליינע קינדער, זיי אָפּגעבן אין מיליטער אין דאָרט האַלטן 25 יאָר, מען פלעגט זיי צווינגען צו שמד.

און עס איז אַוועקגעגאַנגען אַ צייט, און איך האָב טאַקע אַלץ פאַרגעסן... מען האָט מיר אַלץ פון קאָפּ אַרויסגעשלאָגן...

אין טיף רוסלאַנד האָב איך געדינט, צווישן שנייען און מוֹרא'דיקע פרעסט, קיין ייִד פאַר די אויגן נישט געזען... אפשר האָבן דאָרט באַהאַלטענע ייִדען געוואוינט, נאָר איך האָב פון זיי נישט געוואוסט. פון שבת און יום־טוב נישט געוואוסט, פון קיין תענית נישט. איך האָב אַלץ פאַרגעסן...

נאָר דאָס רענדל אויסגעטוישט האָב איך נ י ש ט!

וואָס מער איך האָב פאַרגעסן, מער יצר־הרע האָב איך גע־האַט פטור צו ווערן די פּיין, די יסורים — אַן עק! אָבער ווען עס איז מיר געקומען דער שלעכטער געדאַנק אויפן קאָפּ, האָט ער זיך באַוויזן באַשיינפּערלעך, און איך האָב באַשיינפּערלעך געהערט זיין קול: „בלייב ביי דיין נאָמען, זיי אַ ייִד"

און אַז עס איז קיין ווייסטער חלום נישט געווען, האָב איך געוואוסט אויף זיכער... איך האָב'ן וואָס אַמאָל ע ל ט ע ר און ע ל ט ע ר געזען... די באָרד און פּאות — וואָס אַמאָל ווייסער, דאָס פּנים בלאַסער... נאָר די אויגן זענען געבליבן די אייגענע, די זעלבע גוט־האַרציקע אויגן, און דאָס קול דאָס אייגענע, גלייך אַ פידעלע שפּילט...

איינמאָל האָט מען מיך געשמיסן, איז ער געשטאַנען נעבן מיר און האָט מיר געווישט דעם קאַלטן שוויס פון שטערן, און איבערן פּנים געגלעט, און שטילערהייד געזאָגט: „שריי נישט, כדאי צו ליידן, בלייב אַ ייִד" און איך האָב אויסגעהאַלטן אָן אַ געשריי, אָן אַ זיפץ, גלייך מען שלאָגט נישט מ י ך...

איינמאָל, שוין דאָס לעצטע יאָר, האָב איך געדאַרפט אַרויס־גיין אַלס טשאַסאָוואָי צום צעכהויז הינטער דער שטאָט. עס איז געווען פאַרנאַכט. און עס האָט געטראָגן אַ זאווירוכע פון שניי.

דער ווינט האָט אויפגעהויבן גאַנצע ברילעס שניי און האָט זיי צעריבן אויף נאָדלען, צעשטויבט אויף שטויב, און דער שנייאיקער שטויב מיט די שנייאיקע נאָדלען האָבן זיך אַרומגעיאָגט אין דער לופט, געפּאַטשט אין פּנים אַוייך, געשטאָכן... קיין אויג אָפן צו האַלטן! קיין אָטעם צו כאַפּן! פּלוצלינג דערהער איך, מענטשן גייען נישט ווייט פאַרביי, און עמיץ זאָגט אויף יִדיש: היינט איז די ערשטע נאַכט סדר! צי איז'ס אַ בת-קול געווען, צי זענען ווירק-ליך מענטשן פאַרבייגעגאַנגען, ווייס איך נישט עד היום... נאָר די ווערטער פאַלן מיר ווי אַ בליי אויפן האַרץ. און קוים איך בין צוגעקומען צום צעכהויז און האָב אָנגעהויבן אויף און אָפּ צו גיין, באַפאַלט מיך אַ מין בענקענייש אַ מין האַרץ-ווייטאָג, אַז עס איז גאָר נישט צו באַשרייבן. עס ווילט זיך מיר דווקא „הגדה" זאָגן, און, — איך זאָל עס געדענקען אַ וואָרט! איך פיל, אַז ערגעץ טיף, טיף ביי מיר אין האַרץ ליגט זי, די הגדה, כ'האָב זי אַמאָל אויסנ-ווייניק געקענט; איך פיל, אַז ווען איך זאָל מיך נאָר איין וואָרט, איין-איינציק וואָרט דערמאָנען, וואָלט שוין די רעשט זיך אויך באַוויזן און אַרויסגעצויגן פון מיר, ווי אַ שנור פערשלאָפענע פייגל פון אונטערן שניי. איך קאָן מיך אָבער דאָס ערשטע וואָרט בשום אופן נישט דערמאָנען! „רבונו-של-עולם! — האָב איך אויסגעשריגן מיט האַרץ: — איין וואָרט, כאָטש איין וואָרט!" און אויסגעשריגן, אַפּנים, האָב איך — אין אַ גוטער שעה. איך האָב מיך דערמאָנט: „עבדים היינו", גלייך מען האָט עס מיר פון הימל אַראָפּגע-וואָרפן. ווער איך פול און פול מיט פרייד, אַז זי גיסט זיך פון מיר אַרויס, די פרייד, אַז זי שטראָלט מיר אַרויס פון דער נשמה, און איך גיי אויף און אָפּ מיט דער ביקס אויף די אַקסל, און זאָג, און זינג אַרויס דער ווייס-פאַרשנייטער, פאַר'חלומ'טער וועלט די הגדה... און זי האָט זיך פון מיר אַרויסגעצויגן, די הגדה, גע-צויגן און געצויגן, ווי אַ גאָלדענע שנור, ווי אַ שנור פון פערל

אַך! דאָס קאָנט איר גאָר נישט פאַרשטיין, דאָס קאָנט איר גאָר נישט משיג זיין...

און דער ווינט האָט זיך דערוייל געלעגט, די זאַווירוכע האָט אויפגעהערט, און עס באַווייזט זיך אַ קלאָרער, פינקלדיגער הימל, אַ ווייסע, מיט בריליאַנטן אויסגעשטראַלטע וועלט... שטיל איז אַרום און אַרום און ווייס, אָן אַ שיעור ווייט און אָן אַ שיעור ווייס... אַ שטילע, רוהיקע, זיסע, ווייטע ווייסקייט...

און איבער דער שטילער, ווייטער ווייסקייט באַווייזט זיך פּלוצלינג נאָך עפּעס ווייסערס, נאָך עפּעס העלערס, שטראַלנדי־קערס... און עס גייט, און עס קומט פון ווייטן... אין קיטל און טלית געקליידט... דער טלית אויף די אַקסל, איבער'ן טלית, פון פאָרנט, אַ ציטערדיקע, ווייסע, זילבערנע באָרד, העכער – צוויי שטראַלנדיקע אויגן, איבער זיי אַ ברענענדיקע קרוין – אַ קאַפּעל מיט זילבערנע און גאָלדענע שפּאַניעס, און עס קומט צו נענטער און נענטער... און עס גייט פאַר מיר פאַרבײ, און אַז עס גלייכט זיך אויס מיט מיר, זאָגט עס:

— ס'איז גוט!

ווי אַ פידעלע האָט עס אויסגעשפּילט, און עס ווערט פאַר־שוואונדן...

נאָר די אייגענע אויגן, דאָס אייגענע קול...

צוריק־צו־וועגס, בין איך געגאַנגען איבער שפּאַלע. גיי איך אַריין צום „אַלטן"...

איך האָב אים דערקענט. ער האָט מיך דערקענט...

פאַרטייטשונג פון די העברעאישע ווערטער.

אבות — עלטערן.

ישובניק — אַ מענטש וואָס וווינט אין אַ דאָרף.

קהילה — געמיינדע, שטאָט.

ליידן גלות — אַרומוואַנדערן, אָפּקומען.

קרוע ־ בלוא — אָפּגעריסן אָבגעשליסן.

היתר ־ שחיטה — ערלויבניש צו שחט׳ן, דאָס רעכט צו זיין אַ שוחט.

סביבה — געגנט, קאַנט.

מתנגדים — געגנער פון די חסידים; זיי זענען געגן רביים און האַלטן נאָר פון לומדים.

א דקה — אַ קליינע בהמה.

קפדן — אַ בייזער.

הורג נפשות — אַ מענטש וואָס שלאָגט מורא׳דיק.

מעביר זיין — צונעמען, אָפּשאַפן.

נבהל ־ ונשתומם — צעשראָקען און צעמישט.

נעלם — פאַרשוואונדן.

עד היום — ביז׳ן היינטיקן טאָג.

משיג זיין — פאַרשטיין, באַגרייפן.

:::: ביכער = לאַגער ::::
דינעזאָן = שול = פאַרלאַג
װארשע, דזעלנע 15, װ. 9.

BIBLJOTEKA DLA MŁODZIEŻY
:: :: :: :: I. L. PEREC. :: :: :: ::
:: :: DRAJ MATONES :: ::
:: :: :: :: : SI GUT : :: :: :: ::
Wydawnictwo Szkolne im. Dynezona.

DRUK. „FENIKS" R. WILEŃSKIEGO, WARSZAWA.